

Národná identita na Slovensku po tridsiatich rokoch

Pri národnej identite a nacionalistických postojoch sa voliči koalície a opozície líšia viac ako pred desiatimi rokmi. Metafora o rozdelenej spoločnosti však neseďí.

Miloslav Bahna, Sociologický ústav SAV, v. v. i.
miloslav.bahna@savba.sk

Sociologický ústav SAV, v. v. i. a Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK v rámci realizácie projektu APVV Nacionalizmus, populizmus a sociálne siete v komparatívnej perspektíve uskutočnili vo februári 2024 rozsiahly sociologický výskum, ktorý obsahoval dva moduly. Jeden je súčasťou výskumného programu International Social Survey Programme (ISSP, www.issp.org), do ktorého je Slovensko zapojené už od roku 1992. Témou aktuálneho výskumu je národná identita a občianstvo. Druhý modul je povolebný výskum, ktorý sa spätne zameriava na voličské správanie v parlamentných voľbách 2023 a na rôzne aspekty hodnotenia reprezentatívnej demokracie. Je súčasťou ďalšieho globálneho komparatívneho projektu Porovnávacie štúdiá volebných systémov (CSES, www.cses.org). Slovensko na ňom participuje od roku 2010.

Zdroje hrdosti na Slovenskú republiku

Vo výskume ISSP Národná identita sa zisťujú postoje respondentov k šiestim možným zdrojom národnej hrdosti. Dlhodobo platí, že je výrazný rozdiel v tom, ako odpovedajú respondenti na tri potenciálne zdroje hrdosti, ktoré sa týkajú fungovania politiky a ekonomiky a na tri apolitické zdroje hrdosti týkajúce sa športu, kultúry a histórie.

Pre veľkú väčšinu respondentov (85% a viac je veľmi alebo pomerne hrdých) je dlhodobo silným zdrojom hrdosti na Slovenskú republiku hrdosť na výsledky športovcov, slovenskú históriu ako aj na slovenské umenie a literatúru. Táto hrdosť ďalej narástla v aktuálnom výskume oproti už vysokým úrovňam z roku 2014. Kým v prípade týchto apolitických zdrojov hrdosti je podiel respondentov, ktorí odpovedali, že sú veľmi a pomerne hrdí vyšší ako 85%, v prípade zdrojov hrdosti, ktoré sa týkajú fungovania politiky a ekonomiky je hrdosť na výrazne nižších úrovniach a v období 2014 - 2024 zaznamenávame skôr jej stagnáciu. V prípade hrdosti na ekonomické výsledky nastal v roku 2024 dokonca mierny pokles, keď len 27,9% respondentov je hrdých na ekonomické výsledky SR.

Do akej miery ste hrdý/-á na Slovenskú republiku v nasledujúcich oblastiach?

	Veľmi + pomerne hrdí		
	1996	2014	2024
na to, ako v SR funguje demokracia	21,5 %	37,7 %	39,6 %
na politický vplyv SR vo svete	18,5 %	30,6 %	32,9 %
na ekonomické výsledky SR	30,9 %	32,4 %	27,9 %
na výsledky športovcov SR	69,6 %	81,1 %	89,5 %

na slovenské umenie a literatúru	78,7 %	79,8 %	85,5 %
na slovenskú históriu	81,3 %	80,8 %	86,5 %

Ak sa pozrieme ako sú na rôzne aspekty Slovenska hrdí voliči koalície a voliči opozície v posledných parlamentných voľbách v septembri 2023, vidíme dve rôzne tendencie. V prípade hrdosti na výsledky športovcov, slovenskú históriu a na slovenské umenie a literatúru buď rozdiely medzi voličmi koalície a opozície nikdy neexistovali (výsledky športovcov) alebo sa postupom času do roku 2024 stratili (hrdosť na slovenskú históriu a na slovenské umenie a literatúru). **V roku 2024 tak vieme povedať, že medzi voličmi opozície a koalície neexistujú rozdiely v miere hrdosti na slovenskú históriu a na slovenské umenie a literatúru. Miera hrdosti na výsledky športovcov je medzi voličmi opozície v roku 2024 dokonca o niečo vyššia ako u voličov koalície.**¹

Do akej miery ste hrdý/-á na Slovenskú republiku v nasledujúcich oblastiach?

	Veľmi + pomerne hrdí					
	1996		2014		2024	
	opozícia	koalícia	opozícia	koalícia	opozícia	koalícia
na to, ako v SR funguje demokracia	14,6 %	36,8 %	39,7%	45,8%	36,6%	49,5%
na politický vplyv SR vo svete	10,2 %	31,1 %	32,4%	42,2%	27,3%	46,8%
na ekonomické výsledky SR	23,1 %	47,7 %	34,1%	41,5%	25,0%	36,9%
na výsledky športovcov SR	67,2 %	74,1 %	83,6 %	84,6 %	96,1 %	90,8 %
na slovenské umenie a literatúru	74,7 %	84,3 %	82,2 %	86,3 %	90,8 %	89,3 %
na slovenskú históriu	71,6 %	94,4 %	85,7 %	90,5 %	89,9 %	91,0 %

Naopak, **v prípade politicko ekonomických charakteristík Slovenska sa pohľad voličov dvoch hlavných politických táborov od seba líši viac ako v roku 2014. Tento rozdiel je však zároveň vo všetkých prípadoch nižší ako bol v prvom meraní v roku 1996.**

Postoje k iným krajinám, cudzincom a cudziemu

Ďalšia skupina otázok, ktorú výskum ISSP kladie na Slovensku už od roku 1996 sa týka postojov verejnosti k iným krajinám, cudzincom a cudziemu.

Vidíme, že celkovo mierne klesá ochota respondentov delegovať kompetenciu medzinárodným orgánom pri presadzovaní spoločných riešení (pokles z 65,5 % na 55,7 %) a zároveň respondenti deklarujú vyššiu mieru podpory pre presadzovanie záujmov Slovenska aj za cenu konfliktov s inými krajinami (nárast z 23,2 % na 56,1 %). V prípade týchto otázok je dôležité uvedomiť si v akom kontexte boli tieto otázky položené. Kým v roku 1996 boli „konflikty s inými krajinami“ v zásade potenciálne medzinárodné spory, ktorým sa respondenti chceli vyhnúť, po roku 2004 je pravdepodobné, že respondenti uvažujú už častejšie v kontexte nášho členstva v Európskej únii a na naše presadzovanie záujmov v rámci tohto spoločenstva. Podobné konštatovanie platí pre vyššiu (ne)ochotu podriaďiť sa medzinárodným orgánom. Žiadne alebo len menšie zmeny vidíme

¹ Vo výskume v roku 1996 sme odpovede za koalíciu získali od respondentov, ktorí povedali, že vo voľbách v roku 1994 volili strany HZDS, SNS a ZRS a odpovede za opozíciu od voličov strán DÚ, KDH, SV, MK. Vo výskume v roku 2014 pochádzajú odpovede za koalíciu od voličov strany SMER-SD a opozíciu od voličov strán KDH, MOST-HÍD, OĽaNO, SDKU a SaS z volieb v roku 2012.

pri postojoch týkajúcich sa obmedzenia dovozu zahraničného tovaru a postojov k možnosti cudzincov kupovať pôdu na Slovensku.

Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcimi výroky?

	rozhodne súhlasím + súhlasím		
	1996	2014	2024
Slovenská republika by mala v záujme ochrany svojej ekonomiky obmedziť dovoz zahraničného tovaru.	57,7 %	57,4 %	55,7 %
Ak ide o určité problémy, ako napr. znečisťovanie životného prostredia, medzinárodné orgány by mali mať právo presadiť riešenia.	65,5 %	61,1 %	55,7 %
SR by mala viac uplatňovať svoje záujmy, aj ak by to malo viesť ku konfliktom s inými krajinami.	23,2 %	44,8 %	56,1 %
Cudzincom by nemalo byť dovolené kupovať v SR pôdu.	59,6 %	62,7 %	65,7 %
Slovenská televízia by mala uprednostňovať slovenské filmy a programy.	34,1 %	50,0 %	59,0 %

Aj teraz sa na odpovede na tieto otázky pozrieme optikou voličov koalície a voličov opozície v posledných parlamentných voľbách v septembri 2023. **Vidíme, že rozdiely v ich postojoch vo všetkých prípadoch v období 2014 až 2024 narástli, vo viacerých otázkach sú tieto rozdiely väčšie ako boli medzi voličmi koalície a opozície v roku 1996.**

Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcimi výroky?

	rozhodne súhlasím + súhlasím					
	1996		2014		2024	
	opoz.	koal.	opoz.	koal.	opoz.	koal.
Slovenská republika by mala v záujme ochrany svojej ekonomiky obmedziť dovoz zahraničného tovaru.	54,1 %	72,6 %	59,4 %	63,6 %	47,2 %	64,5 %
Ak ide o určité problémy, ako napr. znečisťovanie životného prostredia, medzinárodné orgány by mali mať právo presadiť riešenia.	71,2 %	57,2 %	65,0 %	64,8 %	68,5 %	51,0 %
SR by mala viac uplatňovať svoje záujmy, aj ak by to malo viesť ku konfliktom s inými krajinami.	13,2 %	33,6 %	46,2 %	43,2 %	49,3 %	61,8 %
Cudzincom by nemalo byť dovolené kupovať v SR pôdu.	55,6 %	66,1 %	58,4 %	65,4 %	54,9 %	78,4 %
Slovenská televízia by mala uprednostňovať slovenské filmy a programy.	27,8 %	46,2 %	47,9 %	62,0 %	52,7 %	76,3 %

Platí metafora o rozdelenej spoločnosti?

Môžeme povedať, že naozaj platí, že v niektorých otázkach týkajúcich sa národnej identity a nacionalizmu sú dnes rozdiely v postojoch voličov koalícia opozície väčšie ako boli v roku 1996. Môžeme teda hovoriť o rozdelenej spoločnosti, ako sa dnes často hovorí? Ak sa pozrieme na odpovede všetkých respondentov vo výskumoch v rokoch 1996, 2014 a 2024, tak sa nezdá metafora „rozdelenej spoločnosti“, ktorá implikuje, že v odpovediach by sme mali nachádzať dva

prevládajúce od seba odlišné názory, primeraná. Aj v prípade odpovedí na tie najviac polarizujúce otázky v skúmanej téme (kupovanie pôdy cudzincami, prednosť pre slovenské programy) sú odpovede respondentov rozdelené spôsobom, ktorý v matematike opisuje tzv. normálne rozdelenie – v odpovediach je len jedna najčastejšia odpoveď a podiel iných názorov sa znižuje v závislosti od vzdialenosti od prevládajúceho názoru. Pri takomto pohľade na odpovede na otázky, na ktoré mali voliči koalícia a opozície najviac odlišné názory, nevidíme v spoločnosti dve navzájom v protiklade stojace názorové skupiny. Dokonca, použijúc indikátor štandardná odchýlka sa dá povedať, že názory v spoločnosti na tieto dve otázky sú v roku 2024 viac koncentrované okolo priemerného postoja než boli v roku 1996. **Kým teda môžeme povedať, že politická polarizácia okolo tém súvisiacich s národnou identitou a postojov k iným krajinám je dnes pri niektorých otázkach rovnaká alebo vyššia ako v roku 1996, spoločnosť ako celok metafora o dvoch proti sebe stojacich názorových táboroch príliš nevystihuje a nevystihovala ju ani v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia.**

Slovenská televízia by mala uprednostňovať slovenské filmy a programy

	úplne súhlasím	súhlasím	ani súhlasím, ani nesúhlasím	nesúhlasím	vôbec nesúhlasím	neviem / bez odpovede	spolu
1996	16,9 %	16,0 %	21,8 %	20,7 %	21,2 %	3,3 %	100,0 %
2014	21,6 %	26,9 %	27,1 %	14,8 %	6,6 %	3,1 %	100,0 %
2024	27,2 %	31,7 %	22,6 %	12,8 %	5,4 %	0,2 %	100,0 %

Cudzincom by nemalo byť dovolené kupovať v SR pôdu

	úplne súhlasím	súhlasím	ani súhlasím, ani nesúhlasím	nesúhlasím	vôbec nesúhlasím	Neviem / bez odpovede	spolu
1996	39,2 %	16,8 %	12,5 %	14,6 %	10,9 %	6,1 %	100,0 %
2014	37,1 %	22,2 %	19,2 %	12,0 %	4,2 %	5,2 %	100,0 %
2024	44,9 %	20,2 %	16,3 %	8,8 %	8,9 %	1,0 %	100,0 %

Metodologická poznámka: Výskum ISSP a CSES Slovensko 2024 bol realizovaný stratifikovaným náhodným výberom na reprezentatívnej vzorke dospelých populácie N = 1 025 respondentov. Výskum realizovala výskumná agentúra FO CUS s.r.o. v dňoch 31.1.až 26.2.2024 formou osobných rozhovorov v rámci projektu APVV-22-0242 podporeného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja.

Výskum bol podporený Agentúrou pre vývoj a výskum SR v rámci projektu Nacionalizmus, populizmus a sociálne siete v komparatívnej perspektíve (č. projektu APVV-22-0242, zodpovedný riešiteľ: Miloslav Bahna).

24. jún 2024

Ďalšie použité výskumy

ISSP Národná identita 1995. [dátový súbor]. Bratislava: Slovenský archív sociálnych dát, 2008. SASD1996001. Verzia 1.0. https://sasd.sav.sk/sk/data_katalog_abs.php?id=sasd_1996001

ISSP Slovensko 2014. [dátový súbor]. Bratislava: Slovenský archív sociálnych dát, 2015. SASD2014001. Verzia 1.0. https://sasd.sav.sk/sk/data_katalog_abs.php?id=sasd_2014001